

Sector tèxtil i la crisi industrial

Josep Gallet

El desenvolupament de la indústria de manufactures tèxtils al Berguedà es produeix en els inicis de la industrialització de Catalunya. És, per tant, una comarca característica de les anomenades d'industrialització antiga, en les quals s'aprofita bàsicament el riu com a font generadora d'energia. En els orígens del tèxtil berguedà, ja es troba el tercer nucli tèxtil del Principat l'any 1765 a la Poble de Lillet. Des de 1743 al 1781 s'estableixen 23 fàbriques tèxtils, del 1781 al 1802, 23; de 1803 a 1808, 22, i de 1820 a 1823, 37, que donaven a la comarca un total de més de 100 fàbriques que fabricaven més de 1.000 peces, amb cotó portat de Motril, Múrcia, Eivissa, Brasil...

Una bona part d'aquesta revolució industrial fou deguda a l'avenç tecnològic que portà a terme Ramon Farguella, fuster de Berga, el qual ideà la màquina de filatura anomenada La Berguedana, que podia moure 130 fusos quan les precedents en movien 30-40, els anys 1790-1795. Aquest caràcter de comarca tèxtil tradicional, que ha promogut el desenvolupament del Berguedà, és actualment el principal problema amb el qual es troben els municipis berguedans, ateses les dificultats d'adaptació de la indústria a les noves necessitats tecnològiques i tècniques.

Les colònies tèxtils

Les colònies industrials foren una manera peculiar d'organitzar la vida econòmica i social dels treballadors del tèxtil. L'empresari, a més d'esser propietari de la unitat productiva, és a dir, la fàbrica, és també qui té la propietat de tots els béns col·lectius

que utilitzen els treballadors de les seves empreses: l'escola, l'habitatge, els centres recreatius. Geogràficament les colònies es creaven al voltant dels rius, en funció de les necessitats d'energia de les fàbriques; naturalment quedaven aïllades de qualsevol nucli de població, cosa que evitava el contacte amb els altres treballadors. Aquesta situació, en tenir el treballador de la colònia tot un sistema de vida que girava al voltant de l'empresari, no tenia res a veure amb la de qualsevol altre treballador que tingués la vivenda fora del lloc de treball. La localització de les colònies va representar una adaptació de l'empresariat al no intervencionisme d'un Estat central, garantint així l'individualisme econòmic i la iniciativa privada sota l'ordre social del capitalisme industrial. El fet real és que el sistema de colònia representava per a l'amo diversos tipus de control:

– **Ideològic.** Els treballadors no eren lliures d'expressar opinions contràries a l'estructura social en la qual estaven instal·lats. És més, l'objectiu era que els treballadors miressin l'empresari com el valedor dels seus interessos, perquè no era possible un canvi social. L'escola, el capellà, el «poder municipal» que assumia de fet l'amo, eren eines que ajudaven a mantenir l'estabilitat laboral.

– **Físic.** La mateixa estructura física dona mostres de la concepció de la colònia com a espai físic defensiu de l'enemic extern o de l'intern, pel control constant a què es veia sotmès.

– **Econòmic.** El treballador vivia en un pis i cobrava un sou de l'amo, comprava a la seva botiga, portava els

nens a l'escola de l'amo i anava a missa amb el capellà que posava l'amo. Si aquest volia, l'obrer perdia tot el que li podia donar un benestar econòmic immediat.

Com pot deduir-se, la raó fonamental de l'establiment de les colònies tèxtils al Llobregat és, a més de l'aprofitament energètic de l'aigua, la supressió dels conflictes socials que resulta de la dominació establerta per l'empresari sobre els seus treballadors. En el moment que s'instal·len les colònies i s'organitzen els primers moviments obrers, el Berguedà, geogràficament allunyada d'aquests centres, ideològicament conservadora, era la zona ideal per poder organitzar les colònies industrials.

La situació actual de les 13 colònies inicialment construïdes és força diferent de la dels seus primers anys de vida. Els treballadors ja no viuen majoritàriament a la colònia; l'amo ha deixat de finançar els serveis públics.

A més, l'amo ha evolucionat i s'ha tornat empresari, abandonant el seu paternalisme i en bona part renunciant a la seva dominació ideològica. Malgrat tot, el substracte ideològic que ha comportat tota una vida de relacions laborals de dominació no pot considerar-se totalment oblidat. Colònia per colònia, la situació actual és la que descrivim tot seguit.

Colònia Rosal. Situada al terme d'Olvan, fou fundada l'any 1858 i ha estat una de les fàbriques més prestigioses de la comarca. L'any 1979 patí una forta crisi, solucionada inicialment amb l'assumpció per part dels treballadors del 51 % del capital i amb la rotació en tres grups dels 600 treballadors que s'hi van quedar.

----- Informe Berguedà / Arrel

QUADRE 1

Població ocupada al tèxtil segons dimensió establiments

Anys 1971, 1975, 1980

	1971		1975		1980	
	Centres	Treballadors	Centres	Treballadors	Centres	Treballadors
1-5	28	51	24	51	14	30
6-25	12	194	12	206	11	170
26-50	8	298	10	298	5	186
51-250	16	2.218	14	2.209	16	2.425
251-500	6	2.028	6	2.107	5	1.386
501-1.000	3	2.182	4	2.981	2	1.176
Més de 1.000	1	1.101	-	-	-	-
TOTAL	74	8.072	70	7.872	53	5.373

Font: Elaboració pròpia en base a la informació directa de les empreses.

La Plana. Situada al terme d'Avia, tancà les seves portes l'any 1963.

Colònia Bassachs. Situada a la barriada que li dona el nom, al terme municipal de Gironella, ha estat una de les poques colònies que no ha patit greument la crisi del tèxtil, a causa de la paulatina modernització que ha anat fent de la seva maquinària, i perquè ha transformat a poc a poc la colònia en empresa, fins a posar-la a un nivell que li permet marges de competitivitat. En aquests moments hi treballen 220 persones.

Viladomiu Nou. Colònia llegendària a la comarca, ha estat una de les empreses tèxtils més conegudes de Catalunya. A finals de l'any 1982 ha entrat en crisi a causa d'una manca de reestructuració a tots nivells. En aquest sentit, és l'exemple més clar de l'escassa capacitat competitiva de l'estructura de colònies en períodes de crisi.

Viladomiu Vell. Situada al terme de Gironella, aquesta colònia va aprofitar

el Pla de Reestructuració Tèxtil de 1982 per actualitzar la fàbrica a formes més competitives. Forma, junt amb la Colònia Marsal, Manufactures Viladomiu S.A. Actualment dona feina a 241 treballadors.

Colònia Marsal. Actualment té 187 obrers, bona part dels quals viuen a Puig-reig. Manté un torn voluntari que treballa els caps de setmana.

Colònia Monegal. Situada al terme municipal de Casserres, tancà l'any 1966.

Colònia Guixaró. Aquesta colònia no ha sofert fins ara crisis fortes que l'hagin obligada a reestructuracions de

plantilla. Ocupa 342 treballadors. Es situada al terme de Casserres.

Colònia Prat. Va sofrir una forta crisi l'any 1980, a causa dels problemes que va tenir amb la comercial que s'encarregava de la venda dels productes que elaborava, la qual cosa provocà inicialment el tancament de la fàbrica durant un espai de temps curt, i posteriorment acomiadà 188 treballadors. La fàbrica té una estructura moderna que li permet tenir un elevat marge de competitivitat.

Colònia Pons. Fundada l'any 1876, ocupa avui 431 treballadors. No ha tingut crisis fortes que l'hagin abocat a

QUADRE 2

Població activa tèxtil per municipis. 1980

Berga	1.309
Bagà	124
Cercs	108
Guardiola	93
Castellar de N'Hug	227
La Pobla de Lillet	129
Borredà	35
Casserres	360
Gironella	1.073
Puig-Reig	1.502
Avia	156
Vilada	184
Olvan	73
TOTAL	5.373

Font: Elaboració pròpia en base a la informació directa de les empreses.

El riu és la base natural de l'eix nord-sud entorn del qual es for maren les indústries tèxtils. L'augment inesperat del seu cabal el mes de novembre de l'any passat provocà quantiosos danys a tota la comarca.

Arrel / Informe Berguedà -----

QUADRE 3

Inversions industrials superiors al milió de ptes. 1973-1980 (milers de ptes.)

	Noves inversions		Ampliacions		Total inversió		% s/total Catalunya
	Llocs treball	Valor	Llocs treball	Valor	Llocs treball	Valor	
1973-76							
Tèxtil	125	24.957	11	839.982	136	864.939	5,9
Total	346	63.907	104	938.297	450	1.002.204	1,1
1977-80							
Tèxtil	74	107.514	27	313.343	101	420.857	3,3
Total	199	154.193	28	319.487	227	473.680	0,5

Font: COCINC. Registre d'inversions industrials, 1973-1980.

reestructuracions fortes de personal. **Colònia Vidal.** L'any 1980 va tancar definitivament les seves portes i la Comissió del Pla de Reestructuració va acceptar acomiadar tots els treballadors. L'empresa al·legava que era inviable la seva supervivència. Els sindicats consideraven que la reestructuració havia d'afectar sols una part dels treballadors, i que s'havia de mantenir la part de la colònia que podia ésser competitiva.

Colònia Manén. Fou tancada l'any 78, i va ser oberta de nou l'any 82, si bé amb molt menys personal (22) que en el moment de la clausura, i amb una estructura que ja no tenia res a veure amb la de la colònia.

L'Ametlla de Merola. És una de les colònies més conegudes, fundada l'any 1876 pels Serra i Feliu. Ha conservat els serveis que l'empresa donava als treballadors, i ha aconseguit també que l'empresa sigui competitiva; malgrat la crisi del sector compta amb més de 600 treballadors. D'aquests, 430 treballen a Serra i Feliu, i 249 a Bonser, que a mitjan 1982 es va traslladar al poble veí de Navàs.

L'aiguat que va patir el Berguedà el 6 i 7 de novembre del 82 la va afectar profundament, i va tenir més de 500 milions de pèrdues, a més de les dels camps, garatges, etc., que l'han portat a una suspensió temporal de contractes.

Característiques de la indústria

El Berguedà s'inclou dins les comarques d'industrialització antiga de Catalunya, i, en aquest sentit ha estat el sector tèxtil el promotor del procés industrialitzador iniciat a mitjan segle passat. La importància del sector es manifesta en observar el nombre d'ocupats que genera: l'any 1975 els treballadors tèxtils representaven el 75

% de l'ocupació industrial a la comarca i el 43 % del total de la població.

Segons el quadre 1, la població ocupada al tèxtil decreix entre 1971 i 1980 dels 8.072 treballadors als 5.373, és a dir, una disminució del 33 %. Aquest decreixement és més intens en les empreses de més de 250 treballadors, les quals perden la meitat dels seus efectius, per bé que les petites empreses (fins a 50 treballadors) també pateixen els efectes de la desocupació. Només el grup de les empreses mitjanes manté el nombre de treballadors i alhora el d'establiments industrials en funcionament. En aquest sentit, sembla definir-se una dimensió òptima d'explotació entre els 50 i el 250 homes de plantilla. D'altra banda, la davallada en l'ocupació de les grans empreses de més de 500 treballadors (3.283 el 1971 enfront de 1.176 el 1980) fa pensar en importants des economies d'escala, que són degudes en part a l'organització en

colònies tradicional a la comarca. En definitiva, doncs, en els darrers anys va disminuint la tradicional concentració del sector en les grans empreses, tot afavorint les de dimensió mitjana.

La localització geogràfica de les empreses tèxtils dins la comarca s'especifica en el quadre 2. Segons aquest, els municipis amb més importància tèxtil són Puig-reig (1.502 treballadors tèxtils), Berga (1.309) i Gironella (1.073). D'altra banda, els 13 termes municipals on hi ha indústria de manufactures tèxtils s'arreglaren segons l'eix natural del Llobregat, començant a Castellar de N'Hug i acabant a Puig-reig, d'acord amb els objectius dels empresaris de la primera industrialització de la comarca: l'aprofitament del riu com a font d'energia i com a via natural de transport.

L'anàlisi de les inversions industrials al Berguedà palesa també la importància del sector tèxtil dins del dinamisme econòmic comarcal. Així doncs, entre

QUADRE 4

Atur registrat per branques d'activitat. Juny 1982

	Nombre	Percentatges	Percentatges Catalunya
Agricultura	8	0,4	0,3
Extractives	30	1,7	0,7
Tèxtil	740	40,8	9,1
Calçat i confecció	3	0,2	2,3
Fusta i mobles	26	1,4	2,4
Paper i AA.GG.	8	0,4	2,4
Químiques	15	0,8	3,6
Metal·lúrgiques	11	0,6	14,3
Construcció	328	18,1	19,9
Serveis	302	16,7	22,5
Sense ocup. anterior	330	18,2	19,3
Resta	12	0,7	3,2
TOTAL	1.813	100,0	100,0

Font: GENERALITAT DE CATALUNYA. Dept. De Governació. Butlletí d'Ocupació. Juny 1982.

----- Informe Berguedà / Arrel

1973 i 1980 més del 87 % de les inversions es corresponien amb projectes d'empreses de manufactures tèxtils. Ara bé, els llocs de treball generats pel sector només assolien el 35 % de l'ocupació creada en el mateix període, amb el que això vol dir d'augment en la relació capital-treball (K/L) i, per tant, de substitució de mà d'obra per maquinària en funció bàsicament de l'actual situació problemàtica del sector. D'acord amb l'anterior observació, el quadre 3 assenyala una major inversió en ampliacions d'explotacions ja existents, més intensives en capital, que no pas en noves inversions. La comparació entre els dos períodes quadriennals 1973-76 i 1977-80, mostra tant la menor inversió absoluta al segon període com el menor nombre de llocs de treball generats. D'acord amb això, el percentatge de la inversió tèxtil al Berguedà sobre la total catalana en el sector es redueix del primer al segon període del 5,9 % al 3,3 %, disminució que manifesta uns processos inversors a la comarca de menor intensitat que a Catalunya. Tota aquesta situació de crisi té les seves conseqüències immediates en l'agreujament del problema de l'atur i en l'endegament en els darrers anys de Plans de Reestructuració i de Reconversió Tèxtil.

Crisi tèxtil i atur

La crisi del tèxtil al Berguedà ve induïda pels mateixos tractors que incideixen en la crisi general del sector. Entre les característiques més importants es poden destacar:

- la manca d'inversions al sector, la qual cosa ha impossibilitat una renovació tecnològica que permetés fer més competitives les explotacions;
- l'entrada en el joc competitiu de països amb majors graus de competitivitat, ja siguin per la seva industrialització tradicional i avançada (Itàlia, França), o bé pels avantatges comparatius en cost de mà d'obra i de factors de producció (Brasil, Formosa);
- l'augment continuat durant la dècada dels setanta dels costos de primera matèria i de l'energia.

De les causes específiques de la comarca s'assenyalen:

- els costos elevats generats per l'estructura en colònies;
- les dificultats de comunicació i de transport de la producció cap als seus mercats;
- la pèrdua de competitivitat del tèxtil

comarcal enfront d'altres comarques catalanes de nova industrialització (Vallès Occidental, Baix Llobregat, Barcelonès).

Per intentar solucionar aquesta greu situació de crisi, es va fer un primer pas amb l'establiment dels Plans de Reestructuració Tèxtil. Aquests plans s'endegaren amb l'objectiu de millorar tant les condicions de producció com les de distribució dels productes manufacturats tèxtils. Així, es tancaren varies empreses per tal d'assegurar la supervivència de les altres, malgrat que en la pràctica no va tenir efectes beneficiosos per superar la crisi, perquè no hi va haver mai una reconversió en profunditat del sector. Aquests plans només van servir perquè els treballadors que es quedaven al carrer tinguessin condicions socials (indemnitzacions, atur, etc.) superiors a les que haguessin tingut sense acollir-se l'empresa a aquests plans. Al llarg dels anys setanta la crisi va augmentar, cosa que repercutí sobretot a la petita empresa familiar, que es veu afectada, i en l'estancament de la contractació per part de la mitjana i gran empreses, que veuen agreujar-se la crisi.

Aquesta situació arriba a un límit a finals de la dècada dels setanta en què moltes empreses veuen impossible

seguir treballant, perquè la competència s'ha fet molt més forta i no poden continuar amb els seus costos de producció. Amb l'acord dels sindicats i la patronal el govern recobra els Plans de Reestructuració. Hi ha dos objectius a plantejar:

- que un conjunt d'empreses que es veurien obligades a tancar les portes puguin treballar amb una reestructuració de plantilla que els permeti seguir treballant;
- que els treballadors que vagin a l'atur ho facin en millors condicions.

Les reduccions de plantilla definitivament aprovades afectaven les empreses següents (15 d'octubre de 1981): Colònia Vidal (342 treballadors), Manufactures Viladomiu (181), Colònia Prat (188) i Manufactures Berenguer (35). Aquesta xifra, que incrementava el nombre elevat d'aturats que s'havia anat produint en els darrers anys al tèxtil, de vegades per tancaments totals com la colònia Manén, Texcosa (18) o Hydrosa (45), o amb pèrdues parcials fortes de plantilla com la Colònia Rosal (200), o simplement amb baixes no cobertes, ha anat reduint les plantilles fins a arribar a la situació actual en què incrementava fortament l'atur a la comarca.

Les colònies industrials foren una manera peculiar d'organitzar la vida econòmica i social dels treballadors del tèxtil.

Arrel / Informe Berguedà -----

QUADRE 5

Empreses Adscrites al Pla de reconversió Tèxtil, 1981

	Nombre treballadors	Variació plantilla		
		Total	Jubilacions anticipades	Altres
Hijos de J. Ferrer	225	-	-	-
Manufacturas St. Salvador	113	-26	-	-26
Comercial Viladomiu S.A.	340	-55	-18	-37
Manufactures Pons	340	-74	-7	-67
Serra Feliu	430	-33	-	-33
Hilaturas Berguedà	211	-	-	-
Ferrer S.A.	145	-	-	-
Hilaturas Avià	91	-	-	-
S.A. Asensio	159	-	-	-
Pere Plans	75	-	-	-
TOTAL	2.129	-188	-25	-163

Font: Elaboració pròpia.

L'atur al Berguedà, segons assenyala el quadre 3, assoleix el 10 % de la població activa de la comarca, percentatge inferior a la mitjana catalana però que s'agreuja per la concentració sectorial de l'atur registrat: el 41 % dels aturats són treballadors tèxtils. La resta de sectors d'activitat, amb les excepcions de la mineria i l'agricultura, assoleixen una importància sobre el total de l'atur inferior a la catalana.

El problema de fons de la indústria tèxtil berguedana, la manca de competitivitat de la producció, no quedava solucionat amb els Plans de Reestructuració. Per aquest motiu fou aprovat el 3 d'agost de 1981 el Pla de Reconversió Tèxtil, que perseguia adaptar les empreses de la comarca a formes més competitives de producció, mitjançant una renovació de la maquinària i tecnologia important. Per aconseguir-ho el Pla disposa de 140.000.000.000 de ptes. en cinc anys.

Les condicions que les empreses han de reunir són diverses:

- presentar un estudi que contingui l'estat de l'empresa al final del Pla, personal afectat, compromís de renovar la maquinària depreciada, dades de mercat, situació econòmica i financera, productivitat, etc.;
- estar al corrent de pagament de la Seguretat Social i de les obligacions derivades dels Plans de Reestructuració.

Els beneficis que el Pla dona són entre d'altres:

- exempcions fiscals per a la compra de maquinària;
- un 70 % de la inversió total entre subvenció i crèdit a baix interès.

Poc després que sortís aprovat el Pla de Reconversió, una important i prestigiosa empresa de la comarca, Viladomiu Nou, demana acollir-s'hi. La petició és acceptada. Poc temps després té lloc la suspensió de pagaments a causa de la greu crisi

financera que té, i el pla li retira l'acolliment.

Actualment les empreses acollides al pla ocupen un total de 2.129 treballadors, és a dir, el 40 % del total d'actius agrícoles.

El sistema de colònia representava per a l'amo diverses classes de control, tant ideològic i físic com també econòmic.